

sommige van mijn beste vrienden zijn communisten

Henk Tromp

Sommige van mijn beste vrienden zijn communisten, maar zij weten dat grapjes uitleggen vervelend is. Zij vragen daar dus nooit om. Ook in een ander opzicht heb ik het met mijn communistische vrienden getroffen: zij geloven niet in de samenzweringstheorie die stelt dat alle nare verschijnselen op deze wereld - van kritiek op Marx tot tegenwind - het produkt is van de boze krachten van het "anti-communisme". Met De Leeuwe ligt dat anders. Ik besloot mijn kritiek met de suggestie dat de publikatie van De Leeuwe's boek een politieke zet was van kleinburgerlijke antropologen om duidelijk te maken dat het marxisme identiek is aan dogmatisme om zodoende elke verdere discussie in de kiem te smoren. De Leeuwe houdt niet van grapjes en hecht kennelijk waarde aan de samenzweringstheorie. Vandaar dat hij mijn suggestie ernstig neemt en zijn verweer een titel meegeeft die hij niet waar kan maken.

Beweren en bewijzen

De Leeuwe schrijft dat ik veel beweer maar geen of foute bewijzen aanvoer. Op een punt heeft hij wat dat betreft gelijk. Mijn opmerking over Mead is onjuist en dat spijt me. Ik heb mijn kritiek verder echter met voorbeelden gestaafd, zoals bijvoorbeeld die over slordige definiëring, dogmatisme en sjablonen. Wellicht kost het vinden van een bewijs voor sommige onderdelen van mijn kritiek wat moeite. Als ik bijvoorbeeld aan het einde van mijn kritiek schrijf over het gebrek aan samenhang dan is het voorbeeld al enkele bladzijden daarvoor gegeven. Het voorbeeld daarvoor vormde mijn kritiek op het hoofdstuk "Wie zijn als marxist te beschouwen?" Ik toonde aan dat er in dat hoofdstuk voortdurend inhoudelijke verschuivingen plaatsvonden die met de titel van het hoofdstuk niets meer uitstaande hadden en ik besloot mijn betoog daarover door te schrijven dat De Leeuwe "verzandt in een kritiek op Chodak die het marxisme bij de evolutietheorieën had ingedeeld. Wat niet mag van De Leeuwe" (*AST* 1976, 3/1, p.115). De futiliteit van De Leeuwe's kritiek op Chodak en mijn weergave daarvan blijkt nogmaals uit zijn weerwoord. Het is echter normaal om Marx bij de 19e eeuwse evolutionisten in te delen (1) omdat zijn werk beantwoordt aan de minimum-definitie van evolutie; te weten "verandering van de ene vorm in een andere". Wat De Leeuwe verder over Chodak heeft op te merken doet aan deze eenvoudige konstatering

van Chodak niets af. Men kan beweren dat Karl Marx en Bessie Smith van elkaar verschillen omdat de één een jood en intellectueel en de ander een negerin en zangeres was. De opmerking dat ze beiden ook nog mensen waren doet aan die verschillen echter geen afbreuk.

Fout is fout

De Leeuwe protesteert tegen mijn schets van zijn politieke stelligheid als ik schrijf dat volgens De Leeuwe niet-marxistisch-leninistische theorieën fout zijn. Trots citeert hij zichzelf waaruit zou moeten blijken dat slechts hertoetsing en grondig onderzoek uitsluitel kan geven over het politieke en wetenschappelijke gehalte van een bepaald standpunt. Dergelijke zinswendingen maken van een dogmaticus geen fallibilist. Op pagina 83 vindt men bij De Leeuwe een dergelijke zinswending, maar deze laat hij volgen door de volgende zin, waarin de superioriteit van het marxisme-leninisme wordt veilig gesteld. "De materialistische dialectiek - zo menen marxisten-leninisten (De Leeuwe beschouwt zichzelf ook als marxist-leninist, HT) - blijkt steeds weer het doeltreffendst te zijn: de meest-omvattende verklaring te vormen en daarmee tevens de beste voorspeller te zijn en het meest geschikte instrument om de werkelijkheid te beïnvloeden..." (De Leeuwe 1976, p.83). Ik zal verderop in de discussie over Gough en Köbben nog een staaltje van zijn dogmatisme tonen. Wanneer De Leeuwe wel een betoog tracht te voeren over het wetenschappelijke en politieke gehalte van andermans ideeën dan is dat meestal beneden niveau. Ik schreef in mijn kritiek: "Wat het cultureel materialisme precies behelst en tot welke onderzoeksresultaten het leidt kan een lezer niet uit De Leeuwe's betoog opmaken. De cultureel materialist Harris wordt uitsluitend aangehaald om hem politiek te kunnen bekritisieren, want hij verbindt zijn afkeer van de Hegeliaanse dialectiek 'onverbloemd aan zijn afkeer van proletarische revolutie'" (AST 1976, 3/1, p.116). In zijn verweer citeert De Leeuwe zichzelf om dit te weerleggen: "Van het *cultureel materialisme* valt goeds te zeggen, voor zover het niet blijft steken in anti-dialectiek en reductie van de materiële invloeden tot louter milieu-factoren" (De Leeuwe 1976, p.78). Het is de enige zin in het boek waarin De Leeuwe probeert iets te vertellen over het wetenschappelijke programma van het cultureel materialisme. Zijn negatieve definitie verschaft een lezer geen inzicht. Toch kan men uit hetzelfde boek van Harris dat De Leeuwe aanhaalt, een adequate omschrijving van het wetenschappelijke programma van het cultureel materialisme opdiepen. Deze luidt

"This principle holds that similar technologies applied to similar environments tend to produce similar arrangements of labor in production and distribution, and that these in turn call forth similar kinds of social groupings, which justify and coordinate their activities by means of similar systems of values and beliefs. Translated into research strategy, the principal of techno-environmental, techno-economic determinism assigns priority to the study of the material conditions of sociocultural life..." (2).

De Leeuwe verkiest echter een irrelevante bespreking van bepaalde politieke aspecten van Harris' ideeën en eindigt zijn betoog met de opmerking: "Bij Harris c.s. treedt de klasse-achtergrond, de politieke inhoud, van de verwerping van dialectiek, overduidelijk aan de dag" (p.78). De klasse-achtergrond van Harris wordt nergens geanalyseerd, maar aangezien Harris ideeën koestert die De Leeuwe niet aanstaan moet die klasse-achtergrond wel fout zijn. Binnen zijn eigen denkwereld is De Leeuwe dus eigenlijk een idealist, want hij leidt het maatschappelijke zijn af uit het bewustzijn. Toch noemt hij zichzelf een materialist. De Leeuwe is als elke dogmaticus erg tegenstrijdig.

Japan

De Leeuwe beweerde dat alle feodale maatschappijen "zonder uitzondering" door een revolutie van onderaf aan hun eind kwamen en ik liet zien dat een dergelijk sjabloon geen vat geeft op de historische ontwikkeling van Japan in de 19e eeuw. Inhoudelijk interesseert deze zaak mij niet meer, omdat De Leeuwe geen nieuw gezichtspunt naar voren brengt dat mijn kritiek ontkracht. Interessanter is de omslag in de discussietechniek van De Leeuwe. In zijn boekbeweert hij heel stellig hoe het "zonder uitzondering" in de geschiedenis toe gaat. Ik toon met een voorbeeld aan dat hij ongelijk heeft en nu verwijt hij mij in zijn verweer een gebrek aan subtiliteit!

Overigens blijft De Leeuwe in zijn verweer in gebreke, omdat hij stelt dat er discussie is over deze kwestie maar niet aan geeft waar, wanneer en door wie deze gevoerd is.

De Leeuwe, Köbben en Gough

De Leeuwe tracht zijn interpretatie van de discussie tussen Köbben en Gough te redden door de tekst uit zijn boek niet meer te gebruiken en door andere argumenten aan te voeren. Hij hanteert nu vier argumenten. Deze zijn: 1. Gough bestrijdt Köbben bij het leven; 2. door politieke stellingname mogen wetenschappelijke gegevens niet verdraaid worden; 3. prevaleren van proletarisch klassestandpunt draagt bij tot de wetenschappelijkheid van een onderzoek; 4. Tromp rukt citaten uit hun kontekst.

Het lange citaat: "Köbben admits that etc...." moet aan stelling 1 wat meer reliëf geven, maar deze stelling komt noch in De Leeuwe's boek noch in mijn kritiek voor en is dus overbodig. Men kan dit citaat ook zien als een versterking van stelling 3 maar daarover straks meer.

Stelling 2 had kunnen dienen als correctie op wat De Leeuwe in zijn boek schreef, namelijk:

"In de loop van een internationale discussie over sociale verantwoordelijkheden van de antropoloog wijst zij (Gough) terecht het verwijt af van A.J.F.Köbben die o.m. had gesteld, dat degenen die verklaren bewust hun wetenschappelijke arbeid ondergeschikt te maken aan de klassestrijd, daarmee principieel het wetenschappelijk

toetsingsbeginsel verwaarlozen, ja, dit in feite zouden verwerpen en aldus 'niet langer antropologen zijn, maar vermomde politici'. Ik verwijs naar Gough's publicatie waarin zij Köbben's onlogische redenering weerlegt." (De Leeuwe 1976, p.70)

"Ondergeschikt maken" betekent dat men politieke belangen de voorrang geeft ten koste van de wetenschappelijke bevindingen. De Leeuwe schrijft nu dat hij tegen het vervalsen van wetenschappelijk onderzoek is (zie stelling 2). Mijn belangrijkste punt van kritiek zou nu moeten zijn dat hij onzorgvuldig formuleert. Stelling 4 maakt een dergelijke opmerking van mijn kant echter ongedaan en versterkt mijn kritiek waarin ik betoogde dat hij de standpunten van Köbben en Gough verwrongen weergeeft. De Leeuwe schrijft: "Köbben toont zich - ook naar mijn mening - blind voor de mogelijkheid, dat het prevaleren van enig klassestandpunt zou kunnen bijdragen tot de wetenschappelijkheid, zodat het burgerlijke of kleinburgerlijke klassestandpunt heden ten dage weliswaar tot antiwetenschappelijke vertekening leidt, maar het proletarische juist niet". De Leeuwe suggereert door de zinswending "ook naar mijn mening" dat Gough deze formulering of iets dergelijks onderschrijft. Het verbazingwekkende is dat De Leeuwe die zich tegen "uit hun samenhang gerukte citaten" verzet (zie stelling 4) een kontekst suggereert die *er absoluut niet is*. Gough meent helemaal niet dat het prevaleren van een proletarisch klassestandpunt de wetenschappelijkheid vergroot. Het lange citaat "Köbben admits that..." doet over vergroting of verkleining van de wetenschappelijkheid geen uitspraak en in haar discussie met Köbben komen begrippen als burgerlijke, kleinburgerlijke en proletarische wetenschap zelfs niet voor. Het is een geloofsartikel van De Leeuwe dat elke discussie bij voorbaat ten gunste van "proletarische wetenschappers" moet beslissen.

Vijf is zes

De Leeuwe verwijt mij dat ik van zijn 6-fasen schema een 5-fasen schema heb gemaakt. De Leeuwe vergist zich. Ik schreef:

"De Leeuwe poneert bijvoorbeeld een historische ontwikkeling in 5 stappen van oer- naar heilcommunisme. De 4e stap, *oftewel die van feodalisme naar kapitalisme* gaat volgens hem als volgt, etc..." (AST 1976, 3/1, p.116).

Ik heb het dus over stappen - niet over stadia, typen of fasen - en 6 stadia overbrugt men door 5 stappen te doen (3). Het heeft dus niets te maken met "nauwelijks lezen", "spookbeelden", of een "elitair anti-communistentootje"; het is eenvoudigweg een kwestie van tellen.

De Leeuwe schrijft ergens in zijn boek dat er "tot nu toe niet veel cultureel-antropologisch onderzoek op doelgericht marxistisch-leninistische grondslag" verricht is (De Leeuwe 1976, p.70). Naar mijn mening moeten we daar gezien de kwaliteit van het boek en het verweer alleen maar dankbaar voor zijn.

NOTEN

1. Eén van de eersten die dat deed was Engels, zie M.Harris, *The rise of anthropological theory*, p.217, New York 1968.
2. M.Harris, *ibid.*
3. Stappen ¹ I ² II ³ III ⁴ IV ⁵ V VI
fasen

LITERATUUR

J.de Leeuwe, *Marxisme in de Culturele Antropologie*, Assen 1976.